

ЖАРКО БУРОВИЋ

АРТИКУЛАЦИЈА СЛУТЊЕ И СЈЕТЕ

Пјесничко дјело може се разумјети само ако критичар за предмет властите мисли има пишчеву мисао. Са тих позиција прилазим Костићевој поезији, увјерен да моја посредничка улога у томе неће бити нимало лака. Ако се објашњава Костићева поезија, не смијемо се само задржати на њеним општим одредницама. Њу, у првом реду, треба сагледати из спознајних и чулних својстава, пошто она највећма дестинирају у бићу самог поетског субјекта, који покреће мисао.

Само се на таквој подлози може формирати поетски доживљај. Пјесма јесте исповијест, али је она уједно и драма која се исказује кроз плиму сјете и меланхолије. Код овог пјесника су препознатљиви и декоративни атрибути, али су они ту да појачају доживљајну супстанцу. Поета у први план истиче фантазијски елемент. Помоћу њега слике природе постају наглашеније, а осјећања која их апсорбују кондензованија и дејственија.

Костићеви симболи односе се на теме: кратковјечје, љубав, нада, зебња, сраслост са природом у којој доминира небо и горовити пејзаж. Имају широк спектар колоритности и фину лирску заснованост. Понекад и са причалачким фрагментима, које имају својеврстан занос и исказану сублимисаност.

Рећи ћемо да Костићево стваралаштво обухвата разноврсне тематске кругове, али се ипак може рећи да примарно мјесто припада природи и меланхолији. Та везаност за ова два феномена провлачи се од младићких дана. Само сада са постојанијим рафинманом у њези стиха и у проточнијој дифузности доживљајних сублимената. То је и разумљиво, јер поезија многе врлине стиче и кроз искуствену оптику, будући да у њој дејствује вријеме као неизбјежан фактор корекције и стваралачког сазријевања.

На вредносној скали већи рејтинг имају збирке поезије настале у познијим годинама. Осјећајни елемент није изгубио ранију снагу

и полет, али је зато добио дубљу доживљајну верификацију, што је један од доказа да је Костић пјесник сталног успона.

Дифузност мисли открива саму природу пјесника. Његове мисли подложне су многим преображајима, тако да се једновремено исказују и као илуминација и као левитација. Свјетлост југа просто расцвјетава чулне и сновиђбене импулсе и тако расцвјетани омогућују да се допре до нових визијских спознаја и значења.

Костића је скоро препородио југ. Препородио га је у томе смислу што је у природи медитеранског поднебља нашао не толико физичку окрепу колико духовно подмлађење. У овој поезији скоро непрекидно фигура амбијент морског приобаља. Море је ту и свјетлост је ту. Али највише је душа присутна. Она прима и емитује све што се стапа са тим питомим окружајем, обухватајући притом многе ствари са вртоглаве траке живота. И оне које су повод за стрепњу и оне које навјешћују наду и примир. Ових других зацијело је мање. Свијет све више тоне ка паду и гријеху и пјесник, дозивајући природу, призива у ствари очишћење и спас.

Симболичке назнаке и чулна засађења

Пјевајући о природи пјесников дух се не “откида” од “свакидашње јадиковке”. Природа не означава самоизолацију. Бјежање у неки саможиви мир. Поета апострофира хармонијске биљеге тамо гдје се љубе југ и море, љут што та особина није иманентна и нама. Као да неки пакленички удес господари човјеком и пјесник би радо мисао о њему застужио слућењем среће.

Шта је карактеристично за однос пјесника и природе? Ја бих рекао да је то идентификација са оним што се гледа. Међутим, гледање овдје треба схватити тако што се мисао узима за посредника у тој идентификацији.

Пејзаж југа је онакав какав се “оцртао” у ствараочевом доживљају. Данас је друкчији од јучерашњег. Отуда код Костића толико истих пејзажа, но увијек са новом ароматиком. Сличност Костићевих пјесама је само привидна. Свака од њих садржи жижу посебности. Највећма кад се исказује у симболичким знацима. Пјесма се не може замислити без емоционалног прелива, који је одувјек представљао важну окосницу пјесме. Ту је и мноштво слика које прате визију до обликовног окончања.

Веома је важно истаћи да се Костићев дух не задржава на спољној страни виђеног пејзажа или ствари. Он заправо пролази кроз њих, тражећи суштину њиховог склопа, што је предуслов да иживи себе. Емоционално код Костића је слућено. Нарочито кад преноси слику дневног светлуцања у доживљајни тонус.

Бескрајно пространство мора није лијепо што је велико, него што је та љепота “збијена” у тренутак. Уосталом, пјесма и нема

другог циља до да од неодређеног стања створи расположење. Његову хомогену структуру. Наш пјесник је чинио све да то правило одржи, посебно у пјесмама резигнантне интонације. Јер и море, колико год да је лијепо, у пјесников доживљај хрупе и тамне наслага сјећања. Контраст чини пјесму и дубљом и љепшом, ако га је изродио субјект. Југ није само ведрина. И непогоде ваља уврстити у његово власништво!

Пјесми је напокон дато да до своје уобличености дође преко чулних и других релеја у раван сагласја свих дјелова који је творе. Тиме хоћемо да кажемо да је и наш пјесник свој лирски доживљај природе “подупирао” чулном “арматуром”, која, дакако, тражи умјешно руковање и постојан дар. Костић посједује и једно и друго. Његов доживљај не задржава се на југу као на географској категорији. Прије ће бити да се ту ради о души која је у залету екстазе. Истина, екстаза се не може структурирати као пјесничка творевина ако је није изњедрио тренутак у свој својој нагости.

Костић на тренутку гради пјесничку вокацију, увјерен да вријеме постоји као збир тренутака. Као доживљајна, што ће рећи као поетска пуноћа. Доживљај мора, медитеранске свјетлости, маслина и другог растиња, не да се замислити без “уплива” тренутка као инспиративне подлоге. Тренутак је нека врста свете генетске условности. Пјесма га прихвата као свог највећег заводника. Није важно у каквој је одори — сјете, пркоса, меланхолије. Важно је да је добио синтетичко и оживотворено поетско обличје.

Што је сјета наглашено ситуирана само је знак да су отисци узбуђења и страсти јачи у њој него у расположењима друкчије мотивске заснованости. Сјета у Костићевом примјеру диктирана је узалудношћу борбе са наopakостима живота (збирка пјесама “Ако се наљуће птице”, “Браћо моја камена”), губитком вољене особе (збирка пјесама “Тристија”). Пјесник је од сјете начинио орган трепераве интимности. Саживио се са њом. Запажамо да он такав однос заснива у свакој збирци. Мислимо да у томе не гријеши. Коначно, зар пјесниково расположење може бити ведро ако га притискају зле силе мрака и отуђености!

Па ипак, не можемо рећи да је у Костићевој поезији изгубљено осећање наде. Имагинација и најудаљеније ствари приближава. Чини их сродним. Ако сумња представља један пол човјекове драме, није ли нада њен свесрдни поправљач. Разгрћући снове, Костић даје нади моћ ускрснућа. Он то чини тако што је снове и наду подвео под исти именитељ. Дакле, нада проистиче из снова, а ови опет успостављају везу између визије и доживљаја. Једном ријечју, творе поетско стање.

Кажимо још неколико карактеристика о Костићевом пјесничком дјелу. Оно не прећуткује животне nelaгодности. Рекли бисмо чак да их посебно ракурсира, користећи притом дискретан критички однос, нарочито ако се ради, а ради се о проблему људског

отуђења. У таквим случајевима постоји опасност да критичка нота банализује поетску визију. Међутим, поета вјешто усаглашава ова два опречна стваралачка модела. Ако визија нема моћ господарења над чињеницама живота, ако није поетски артикулисана, она нема драж снаге и опчина. Костићева врлина као ствараоца лежи у способности имагинирања животних истина кроз једну богату лирску слојевитост и фину звучност стиха.

Кад говоримо о Костићевој поезији, вријеме не можемо избјећи као појмовно-поетску категорију, будући да се она темељи на доживљајној матрици. Колико је доживљај јак, толико је и памтљив. Тиме се приближавамо филозофској одредници о неумитном сливању бића у ток трајања. Тај принцип зависности бића и трајања веома је видан у поезији коју тумачимо. Посебно у оним пјесмама које завичај удијевају у клупко дубљих животних визија. А визије, разумије се, не могу опстати без система идеја и без искуственог набоја. Костић вјешто рукује идејом да тренутак кога је породила доживљајна супстанца уведе у сферу поетске зрелости.

То се једнако односи на слику мора, која за трен пробуди њежне акорде у срцу и на сва она завичајна крајоличја која су се природно уплела у пјесниково детињство. Скоро да за Костића нема тачно омеђене скале, иако се неке његове пјесме везују за датумске знаке. Ријеч је у ствари о једној континуираној траци доживљајних стања, на којој се мијењају тематски и чувствени проседеи и значења. Склони смо да тврдимо да је њихов вредносни учинак по правилу завидног креацијског степена.

Снага унутрашње стирасије

Кад смо истакли мисао о сливању бића у ток трајања, свакако да смо при том, “типовали” на дјелатни стварачев дух. Тај дух се стално преображава и култивише. Он је узрокован снагом унутрашње страсти, хватајући превасходно она узнемирења која су натопљена сјетом. Док не отелотвори мисао, наш поета је далеко од сваке унапријед зготовљене намјерности. То је отуда што се мисао рађа у спонтаној игри надахнућа, укључујући у њега многе сензоре овог или оног типа. Највише је сензора меланхоличне структуре.

Костићева поезије не може се замислити без емоционалног набоја. Само се са тим набојем може исказати осјећање душевне благодати. Природно је што је тако. Пјесник се клонио вртоглавих екстаза, вјерујући да оне нијесу примјерне његовој мекој природи. Костићу је више лежала тиха баладична исповијест но унутрашња поамама какву сретамо у неким Бањевићевим пјесмама. Он је неизљечиви тихоман и меланхолик. Фини лирски сублимист и носталгичар, окренут нади која се, кад је вријеме поодмакло, преобратила или у зебњу или у обману!

Човјек живи у времену гдје се ниште људске врлине, гдје је над људском судбином нагнут удес помрачења и зла. Негдје је неко рекао да се злу најснажније опире њежност. Ако је та истина прихватљива, онда би Костић био један од њених утирача. Постојање њежности је генетичка условност. За поету је важна ако је доживљена изнутра. У пуноћи субјективног жара. Такву особину налазимо у пјесмама “Слеђене тишина Виситора” и у “Балади мене крај мостова”. Костић из чулних срastaња извлачи сржно, са богатим спектром боја у мисли и емоцији.

У овој поезији много се полаже на заводљивост слике. Кроз њу пјесник провлачи омаштену мисао, вјерујући да ће таква прије да понуди обиље екстазичних елемената и разноврсних симбола, који су, да и тако кажемо, добри ослонци пјевног чина. Таквом је чини снажна стваралачка перцепција!

У простору је распоређено мноштво појава и елемената. Од трава до звијезда. Поета обично одабира оне поетске феномене који су прилагодљиви ауторовој интуицији. Живот као позорница дешавања био би сиромашан кад му дух не би наметао дејства и облике, изражене у визији, у чулној експлозији... Поезија ефектније од других књижевних родова емитује такве слојеве и значења, настојећи да кроз сан, који је творачко полазиште, иживи један сложени унутрашњи свијет. Тај свијет је код Костића добрим дијелом свијет идеала, не толико оног који постоји колико оног који ће се догодити.

Многе Костићеве пјесме, рекли смо, зачињу се одушевљењем пејзажом, који је у загрљају неба увијек дарежљив и увијек друкчији. Он ствара бесконачне илузије у свијету пјесникове уобразиље. Тачно је да пејзаж тражи одсјај у оку, али више тражи одсјај у души, пошто је душа ближа опсјени но физичкој слици. Пјесник се са најудаљенијом тачком пејзажа поистовјећује. Моћ поунутарњавања спољњег свијета, многобројних тачака у ланцу видика, за Костићеву поезију је значајна и са становишта што се формира као нека врста затвореног кола. На тај начин и супротни полови промишљања добијају системом укрштања привлачну исказну датост. Јер како објаснити тежњу за благим сјећањима ако она нијесу, и сред свијета самоће и зебње, прожета љубављу. Љубав мотивише пјесника да је узноси предмету свога пјева. То значи да љубав није индикатор буђења само својих снова. Она припада и другима. Гледано са те тачке гледишта Костићева поезија интиму свога свијета шири и на оне тематске кругове, на чежњу и слутњу других, тражећи у њима исту или сличну емулзију задовољства. Задовољство не мора бити срећа. Може бити њен наговештај, изазван неком радњом у природи или присјећањем на ђаковање или неки други блиски мотив.

Костић је истински заточеник снова и југа. Југ и снови су два субјекта игре. Игре која не престаје већ дуго да траје у пјесниковом стваралаштву. Пјесника узбуђује морска ширина и таласи у

поворци њене плиме. Али цио тај колоплет морског амбијента представљао би обичан призор да није провалио у његову душу и тамо изазвао таласање вјечито будних снова и слутњи. Стихови на тему мора и благог медитеранског поднебља одишу свјежином каква се ријетко сријета на нашим просторима. Ми фактички немамо пјесника који на тако суптилан начин опјева блискост мора и човјека. Њихове вјечите везе!

Žarko Đurović

ARTICULATION OF PRESENTIMENT AND MELANCHOLY

Summary

Poetic work may be understood only if the critique has author's thought for the subject of his thought. From such positions Kostić's poetry is approached in this paper. In explanation of his poetry general terms of reference are not sufficient. Because, poem is the auricular confession and drama of the poet, his personal drama.

Kostić's symbols are connected for themes: ephemerality, love, hope, anxiety, coalescing with nature... Primary place belongs to the nature and melancholy, and that is true for all the phases of his creative work. But, on the scale of values higher place belongs to collections of poetry from poet's elder age, especially those from later years. Dušan Kostić is a poet of permanent ascent.

Poet of the south, Kostić found in Mediterranean climate both physical refreshment and spiritual rejuvenation. Beauty and light of the nature imbue poet's being. For that reason, the soul is everywhere and most present, even when there are reasons for heart-sickness and when the hope and peace are made known.

For relation of the poet and nature it is essential to have the identification with what is observed. Certainly, in that identification the thought is a mediator. Therefore always new landscapes, with fresh aroma and pointed emotional nuances.

Poet is frequently pressed by evil forces of darkness, no matter if the motives are personal or general, social (collections *If the Birds Get Angry*, *My Stony Brothers*, *Tristija*). Having grown close with sadness, poet transformed it into an organ of trembling intimacy. Nevertheless, the hope persists. Doubt – one tone of human's drama; hope – its cordial corrector. The poet brings dreams and hope under the same denominator.

Industrious author's spirit is expressed in thought on pouring the beings into the course of lasting. That spirit is being constantly transformed and cultivated.

It is an ancient thought that the greatest resistance to the evil is tenderness. Kostić might be designated as one of the pioneers of such a truth, especially in the poems in which he expresses himself as a poet of dreams and south. In Kostić's creative being south and dreams are two subjects of game, creative one, of course. In essence of a significant part of his poetry the sea and human are in closest connection. We almost do not have a poet who, like Kostić, would celebrate in verse the closeness of the sea and the human.